

TOBAKSFAKTA

OBEROENDE TANKESMEDIA

**Barnets
Rätt
i
Tobaksfrågan**

Om projektet Barnets Rätt i Tobaksfrågan

Syftet med projektet Barnets Rätt i Tobaksfrågan är att bygga broar mellan FN:s konvention om barnets rättigheter och WHO:s ramkonvention om tobakskontroll. Projektet ska belysa att tobaksfrågan till stor del handlar om barns rättigheter och vilka praktiska konsekvenser detta samband bör få i vårt samhälle. I det här faktabladet kan du läsa mer om de båda konventionerna och om projektet.

FN:s konvention om barnets rättigheter

Alla barn har rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Inget barn får diskrimineras på någon grund och alla barn har rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa. Detta slås fast i konventionen om barnets rättigheter som antogs av FN 1989 och ratificerades av Sverige 1990.

Konventioner är mellanstatliga avtal som är juridiskt bindande för de stater som godkänt (ratificerat) dem. Alla avtal ska hållas enligt juridisk princip.

Det är regeringen som har ansvar för genomförandet. Det innebär i förlängningen att varje skola, vårdcentral och myndighet etc. ska arbeta för att förverkliga barnets rättigheter. Alla samhällsverksamheter berörs och konventioner ska ligga till grund för politiska diskussioner och beslut.

FN:s konvention om barnets rättigheter gäller det enskilda barnets rätt att få sina grundläggande behov tillgodosedda, men även i viss mån barn som grupp. Det handlar bland annat om rätt till skydd mot övergrepp, både fysiskt och psykiskt, till skydd mot utnyttjande och diskriminering samt rätt att komma till tals och bli lyssnad på. Vid färdigställandet av FN:s konvention om barnets rättigheter visade det sig att det vuxit fram vissa grundprinciper, artiklarna 2, 3, 6 och 12 samt implementeringsartiklarna 4, 42 och 44.6. Dessa skall enligt FN:s barnrättskommitté särskilt beaktas av staterna i sin implementering och är delar av en helhet. Konventionen är hel och odelbar. Övriga artiklar är mer inriktade på olika sakfrågor, hälso- och sjukvård, utbildning med mera. Artiklarna relaterar till varandra och tillsammans formar de en attityd till barn, en barnsyn.

FN-konventionens grundprinciper:

Artikel 2 Icke diskriminering

Artikel 3 Barnets bästa

Artikel 4 Genomförande av rättigheterna

Artikel 6 Rätt till liv och överlevnad

Artikel 12 Åsiktsfrihet och rätten att bli hörd

Artikel 42 Informationskyldighet om konventionen

Artikel 44 Implementeringsrapporter

WHO:s ramkonvention om tobakskontroll

WHO Framework Convention on Tobacco Control kallas på svenska oftast enkelt för "tobakskonventionen". Det är den första FN-konventionen som först och främst handlar om hälsa. Tobakskonventionen antogs efter nära fyra års förhandlingar av världshälsoforsamlingen i Genève 23 maj 2003. Sverige ratificerade tobakskonventionen 2005.

Konventionen består av 38 artiklar av vilka de inledande sätter in konventionen i sitt sammanhang och övriga beskriver konkreta åtgärder för att förebygga tobaksbruk hos dagens och framtidens generationer. Projektet Barnets Rätt i Tobaksfrågan arbetar med ett strategiskt urval av tobakskonventionens artiklar, se nedan:

Artikel 5.3 Skydda folkhälsopolitiken mot tobaksindustrins påverkan

Artikel 6 Pris- och skatteåtgärder för att minska efterfrågan på tobak

Artikel 8 Skydd mot exponering för tobaksrök

Artikel 9 Reglering av tobaksvarornas innehåll

Artikel 10 Reglering av information om tobaksvarornas innehåll

Artikel 11 Förpackning och märkning av tobaksvaror

Artikel 12 Utbildning, information och allmän upplysning

Artikel 13 Totalförbud mot tobaksreklam, marknadsföring och sponsring

Artikel 14 Åtgärder som kan minska tobaksberoende och främja tobaksavvänjning

Artikel 15 Åtgärder för att eliminera alla former av olaglig handel med tobak

Artikel 16 Förbud mot försäljning av tobaksvaror till och av minderåriga (under 18 år)

Artikel 18 Skydd av miljön och människors hälsa vid tobaksodling och framställning av tobaksvaror

Artikel 20 Forskning, övervakning och utbyte av information

Projektets övergripande syfte:

Barnets Rätt i Tobaksfrågan syftar till att utveckla barnrättsperspektivet inom tobaksprevention. Barnrättsexperten och tobaksförebyggande experter kommer att samarbeta i projektet och bland annat analysera valda artiklar i tobakskonventionen ur ett barnrättsperspektiv. Analysen ska stimulera policyutvecklingen av tobaksprevention från ett barnrättsperspektiv i strategiska miljöer för barn, som till exempel förskola, skola, kollektivtrafik och idrottsrörelse. Projektet syftar även till att utveckla barnrättsperspektivet i nationell tobakslagstiftning.

Målet med projektet:

- Åstadkomma en utveckling av metoder och arbetssätt för att omsätta konventionerna i praktiskt verksamhet.
- Åstadkomma reella förutsättningar för pilotkommuner och landsting/regioner att pröva och förankra olika metoder och arbetssätt inom tobaksfrågan.
- Projektet ska ge goda och varierade exempel som kan spridas.

Hur ser tobaksbruket ut bland barn i Sverige?

I årskurs 9 svarar 15 % av pojkarna och 4 % av flickorna ja på frågan ”snusar du?”. Siffrorna för rökning är 23 % respektive 30 %. Ungefär var tredje pojke och var fjärde flicka i årskurs 9 har någon gång rökt vattenpipa. Barn i årskurs 9 svarar att de får sin tobak genom att handla själva i butiken, från vuxna som köper ut åt dem, från sina vänner och från föräldrarna. Sverige har därmed en bit kvar innan tobakslagens krav om 18-års åldersgräns för försäljning och distribution av tobaksvaror till barn tillämpas fullt ut i praktiken.

Utsätts barn för tobaksrök i Sverige?

Passiv rökning ökar risken för infektioner i luftvägar och öron, kan orsaka eller försämra astma och påverka utveckling av lungkapaciteten hos barn. I Sverige exponeras fortfarande 5 % av alla barn för tobaksrök i hemmet.

Tobaken och det ofödda barnet

En viktig förutsättning för barnets rätt till liv är att födas så frisk som möjligt. Forskningen visar tydligt att såväl rökning som snusande under graviditeten medför allvarliga hälsorisker för barnet och för mamman. Tobaksbruk ökar risken för bland annat havandeskapsförgiftning, för tidig födsel, låg födelsevikt och plötslig spädbarnsdöd. För att uppfylla Sveriges åtaganden i enlighet med barnkonventionens artikel 6, som innefattar en rätt för barnet att födas frisk, är mödrahälsovården oerhört viktig. Den förebyggande mödrahälsovården har en viktig uppgift i att tillförsäkra det ofödda barnets möjlighet till liv, utveckling och överlevnad.

Så marknadsförs tobak till barn

Många tänker nog att ”inte utsätts väl barn i dag för tobaksreklam?”. Faktum är dock tyvärr att tobaksindustrin fortfarande hittar många sätt att marknadsföra tobaksbruk till barn både i Sverige och i andra delar av världen. Trots industrins egna påståenden om att marknadsföringen är mycket begränsad, satsas fortfarande lika stora summor på marknadsföring och bolagens vinster visar att det lönar sig.

Förpackningar med attraktiv design är en viktig del av modern marknadsföring av tobaksvaror. Därför är det viktigt för tobaksbolagen att få visa sina varor i butikerna. Ett sätt att minska kraften i denna reklam är exponeringsförbud för tobaksvaror på säljställena, något som flera länder infört. Produktplacering i filmer, TV-program, datorspel och andra medier är en annan metod för marknadsföring av tobak till barn.

Svensk lagstiftning ger för dåligt skydd

Det finns lagstiftning som är till för att skydda barn från tobaksrök och tobaksannonsering och för att hindra dem från att få tag på tobak. Lagstiftningen om rökfria skolgårdar, förbud mot försäljning till minderåriga och annonsförbudet är viktiga steg på vägen till ett samhälle med tobaksfria barn – men det finns allvarliga luckor i lagstiftningen. Dessutom brister tillsynen ofta.

Barn utsätts fortfarande för passiv rökning. Våra barn nås också av tobaksindustrins marknadsföring, trots att annonsförbud finns, t.ex. i butiker och på festivaler och de har lätt att få tag på tobak, bland annat genom internetköp och genom att äldre personer köper ut åt dem.

Tobakskonventionen rekommenderar länderna att gå längre med sin lagstiftning för att skydda barnen än vad Sverige hittills har gjort. Många andra länder har gjort mer. För att skydda barnen har exempelvis Australien infört neutrala tobaksförpackningar, Kanada förbjudit rökning i bilar där barn färdas och Thailand förbjudit att tobaksvaror exponeras i butikerna där de säljs.

Källor:

FN:s Konvention om barnets rättigheter.
WHO:s Ramkonvention om Tobakskontroll.
CAN. Skolelevers drogvanor 2013. CAN rapport 139. Isabella Gripe (red.) Socialstyrelsens folkhälsorapport 2005 (<http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/7456A448-9F02-43F3-B776-D9CABC727A9/6169/20051114.pdf>)
Socialstyrelsen. (2013). Folkhälsan i Sverige – årsrapport.